

جایی برای معرفی فرهنگ ایران زمین

امارات متحده عربی که با اتحاد هفت شیخ‌نشین کوچک در سال 1971 شکل گرفت، چیزی حدود 150 میلیون دلار هزینه صرف کرد تا طرحی را که ژان نوول، معمار فرانسوی و برنده جایزه «پریترکر»، برای موزه ابوظبی کشیده بود، اجرایی کند. اما موزه برای آن‌ها کافی نبود. اماراتی‌ها به هویت تاریخی و شهرت نیاز دارند، به همین دلیل 525 میلیون دلار به فرانسه دادند که بتوانند از اسم لوور برای موزه‌ای که ساخته بودند استفاده کنند. به این ترتیب برای نخستین بار یک موزه اروپایی شعبه‌ای در خاورمیانه ساخت، اما باز هم کافی نبود. آن‌ها به غیر از اسم، به اشیاء نیز نیاز داشتند؛ زیرا کشوری که برای به نام خود کردن بادگیرهای ایران در معماری‌اش از بادگیر استفاده می‌کند، یا می‌کوشد خلیج فارس را به نام دیگری معرفی کند، قدمت تاریخی‌ای ندارد که اشیای فرهنگی، هنری و باستانی داشته باشد. آن‌ها باز هم دست‌به‌دامان فرانسوی‌ها شدند و بر مبنای تعهدات مالی، به ارزش تقریبی ۱/۱ میلیارد دلار، از موزه‌های معتبر فرانسه خواستند آثار هنری برجسته خود را به مدت ۱۰ تا ۱۵ سال به موزه لوور ابوظبی قرض بدهند. به این ترتیب در این موزه ۶۰۰ قطعه نفیس به نمایش درمی‌آید که در میان آن‌ها آثاری از لئوناردو داوینچی و ون‌گوگ نیز وجود دارد.

در تکمیل اشیای این موزه، دیگر کشورهای عربی 28 شیء ارزشمند قرض داده‌اند که یکی از آن‌ها مجسمه ابوالهول، متعلق به قرن ششم پیش از میلاد، است. ساخت شعبه لوور ابوظبی در سال 2007 شروع و بعد از گذشت یک دهه با حضور امانوئل مکرون، رئیس جمهوری فرانسه، افتتاح شد.

از امارات متحده عربی، کشوری که تنها 46 سال از تشکیل و استقلال آن می‌گذرد، می‌گذریم و به ایران می‌رسیم؛ سرزمینی که سابقه تمدنی هفت هزارساله دارد (تپه سیلک کاشان شاهد این مدعاست) و سابقه زیستی بیش از صد هزارساله. سرزمینی که باستان‌شناسان را از دوران قاجار تا کنون شیفته خود کرده است. هنوز هم وقتی باستان‌شناسان در هر گوشه آن کار می‌کنند به شگفتی‌های عظیم برمی‌خورند. فعالیت آن‌ها غیر از دستگاه‌های فلزیاب و گنج‌یاب‌هایی است که به طمع گنج به جان تاریخ مملکت می‌افتند و هر آن‌چه از قدیم باقی مانده است از بین می‌برند تا به تعدادی کاسه و کوزه و طلا برسند. کشوری که 1400 سال تمدن اسلامی علم به غرب صادر کرد و هنر را به اوج خود رساند. از عمر موزه ملی ایران فقط که مجموعه دو موزه ایران باستان و موزه دوران اسلامی را تشکیل می‌دهد فقط 80 سال می‌گذرد؛ چیزی نزدیک به دو برابر عمر کشور امارات متحده عربی. اما موزه ملی ما هنوز استانداردهای جهانی ندارد و شرایط نگهداری اشیاء در مخازن مطلوب نیست؛ از طرفی برای کشوری با سابقه تمدنی هفت هزارساله کوچک است و نمی‌توان حتی دوره‌های تاریخی ایران را در آن به نمایش گذاشت.

موزه‌ای مشرف به آب‌های آزاد

این سوی آب‌ها، در منتهی‌الیه نقشه ایران، در بندر چابهار که زمان هخامنشیان به بندر تیس معروف بود و هنوز هم بقایای این شهر تاریخی در چابهار هست، موزه‌ای وجود ندارد، اما قرار است ساخته شود که علاوه بر نمایش آثار تمدنی استان سیستان و بلوچستان، روابط فرهنگی و تجاری ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس را نیز به نمایش بگذارد.

سازمان منطقه آزاد چابهار در ازای کمک به کمیته ایکوم ایران (شورای بین‌المللی موزه‌ها) برای برگزاری اجلاس هیئت اجرایی اسپیک (اجلاس موزه‌های آسیا و اقیانوسیه) در چابهار، از کارشناسان این کمیته درخواست کرد برای چابهار موزه‌ای بزرگ با امکاناتی، شامل فروشگاه، سالن همایش و رستوران، طراحی کند. به این ترتیب علیرضا قلی‌نژاد، معمار، مأمور به اجرای این طراحی شد و آن را به صورت رایگان برای سازمان منطقه آزاد چابهار در 40 هزار مترمربع زیربنا طراحی کرد و از آن در حاشیه اجلاس اسپیک که آبان‌ماه در چابهار برگزار شد، رونمایی کردند.

قلی‌نژاد درباره طراحی این موزه که به گفته خودش از نمادهای بومی بلوچستان نشئت گرفته است، می‌گوید: «این موزه به گونه‌ای طراحی شده است که می‌توان برای ساخت آن حامی مالی گرفت و هر بخش آن را جدا جدا ساخت. هدف از این کار شکستن هزینه‌ها و مشارکت دادن بقیه بخش‌های دولتی و خصوصی برای تکمیل این موزه است.»

به گفته او در صورت اختصاص هزینه‌ها چهار سال زمان لازم است تا همه بخش‌های این مجموعه فرهنگی ساخته شود که حدود 12 هزار مترمربع آن را موزه‌ای در دو طبقه و مابقی را سایر بخش‌ها اعم از کتابخانه، تالار همایش، رستوران، مغازه و گالری تشکیل می‌دهند. در این مجموعه 6 گالری طراحی شده تا آثار تمدنی دریای عمان شامل هند، پاکستان، یمن و کشورهای سواحل شرقی این دریا را به نمایش بگذارند.

به گفته این معمار، در طراحی این پروژه که حدود 40 روز زمان برده، سعی شده است از بادهای مونسون و نور خوشید، به‌عنوان انرژی‌های پاک، استفاده شود.

این موزه که قرار است در بلندی‌ای به نام «تراس بهشت» ساخته شود، پیشانی فرهنگی کشور در آب‌های بین‌المللی خواهد بود. سیداحمد محیط‌طباطبایی، مشاور ارشد پژوهشگاه میراث فرهنگی، درباره اهمیت ساخت این موزه می‌گوید: «موزه می‌تواند زیرساختی برای توسعه گردشگری و توسعه پایدار چابهار باشد؛ منطقه آزادی که تا کنون خیلی‌ها آن را به نام منطقه آزاد تجاری یا صنعتی می‌شناختند، اما در اصل بندری است با سابقه تاریخی هزاران ساله و طبیعتی بکر و زیبا که با تکیه بر این داشته‌های فرهنگی و طبیعی می‌تواند آینده خود را بسازد.»

او ادامه می‌دهد: «فرهنگ پیشانی توسعه است. ساخت این موزه به رونق گردشگری کمک می‌کند و اگر بخش خصوصی گردشگری، شامل هتل‌سازان یا فعالان گردشگری آبی، بخواهند کارشان رونق گیرد می‌توانند به‌صورت مستقل در پروژه ساخت این موزه سهیم شوند که بدون هیچ حاشیه‌ای ایران را در حداکثر سطح خود معرفی می‌کند.»

به عقیده رئیس ایکوم ایران موزه رمز بقای گردشگری است، اما آنچه بیش از ساخت موزه اهمیت دارد مدیریت منابع و نگهداری آن است. او می‌گوید: «ساخت موزه بزرگ چابهار نه تنها می‌تواند تمدن بلوچ‌ها را به‌خوبی معرفی کند بلکه می‌تواند تمدن بزرگ ایران و تاثیر آن را نیز در کشورهای همسایه این آب‌ها نشان دهد.»

از سوی دیگر محمدعلی زم، معاون فرهنگی و اجتماعی شورای عالی مناطق آزاد، نیز می‌گوید: «تا کنون در منطقه آزاد ایران دو پرده از توسعه به نمایش درآمده است؛ یکی توسعه بی‌اعتنا به فرهنگ، اندیشه، آداب و سنن، ادبیات و رسوم مردمانی است که در جغرافیایشان چیزی به نام منطقه آزاد تأسیس شده و مستقیم سراغ صنعت و اقتصاد و تجارت رفته‌اند. این دوره در یک جمع‌بندی ۲۰ ساله ناموفق تشخیص داده شد، چراکه توسعه اقتصادی بی‌توجه به زیرساخت‌های فرهنگی و نقش جوامع محلی در توسعه، از پیش شکست‌خورده است. در این شیوه توسعه، مردمان بومی مناطق آزاد مورد بی‌توجهی قرار گرفتند و مهاجرانی بی‌توجه به این بوم‌وبر وارد شدند و خواستند با نگاه صرفاً اقتصادی از مزیت‌ها و طبیعت و جغرافیای آن منطقه بهره‌برداری کنند.»

زم ادامه می‌دهد: «در آغاز دولت یازدهم بعد از نقدی تفصیلی نسبت به توسعه صرفاً اقتصادی در مناطق آزاد، رویکرد دومی شکل گرفت که بر مبنای آن باید به نقش فرهنگ، هنر، ادبیات، جامعه محلی، مزیت‌های جغرافیایی و ویژگی‌های بومی، حفظ آب و خاک و میراث کهن و طبیعت آن منطقه در عموم طرح‌های توسعه‌ای دقت کرد و آن را مبنای برنامه‌ریزی‌ها قرار داد.»

معاون فرهنگی و اجتماعی شورای عالی مناطق آزاد، با اشاره به رونمایی از طرح موزه منطقه آزاد چابهار، می‌گوید: «موزه یکی از عناصر جدی توسعه فرهنگی قلمداد می‌شود و توجه‌نکردن به این عنصر اساسی فرهنگی یکی از ضعف‌های مناطق آزاد ما در سال‌های گذشته بوده است. این تغییر رویکرد مناطق آزاد از توسعه اقتصادی به توسعه پایدار را در همین منطقه آزاد چابهار مشاهده می‌کنیم؛ هم نمادهای فرهنگی، هم پروژه‌های بنیادین فرهنگی و توجه به آموزش و نقش جوانان و مهارت‌افزایی برای اهالی منطقه و هم میزبانی از اعضای ایکوم ایران و کشورهای آسیا و اقیانوسیه در منطقه آزاد چابهار مصداق این توجه فرهنگی است.»

